

SELMA
LAGERLÖF

Charlotte von Feyerabend

SELMA LAGERLÖF

A Nobel-díjas író, aki szabadon élt,
és megalkotta Nils Holgersson

KOSSUTH KIADÓ

A fordítás alapja
Charlotte von Feyerabend:
Selma Lagerlöf – Sie lebte die Freiheit und erfand Nils Holgersson
First published in 2021 by Droemer,
an imprint of Verlagsgruppe Droemer Knaur GmbH & Co. KG,
München

FORDÍTOTTA
Tuza Csilla

SZERKESZTETTE
Winter Angéla

BORÍTÓTERV
Sabine Schröder

ISBN 978-963-544-942-2

Minden jog fenntartva

© Droemer Verlag GmbH, München 2021

© Kossuth Kiadó 2023

© Hungarian translation Tuza Csilla 2023

Borítóképek © Magdalena Russocka / Trevillion Images,
iStock Images

Winnie-nek, Calvinnak és Montynak

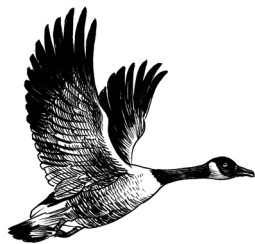
„Behunyom a szemem, és látom
magam előtt, ahogy remeg a föld,
és a hatalmas úri paloták egymás
után összedőlnek.”

– *Selma Lagerlöf*

I. RÉSZ

1. fejezet

MÅRBACKA

Mårbacka,* 1888. június

A szalmasárga mezőkön egy icipici valami vöröslött. Megbújt egy rét mögött, de Selma már a lovas kocsi bakjáról is látta, amikor még csak akkora volt, mint egy borsószem. A nővérei korábban találó módon bagolyszemnek becézték, amire Selma azt válaszolta, hogy a szívével lát. Az anyag jelentéktelen. Inkább a dolgok érzékelése volt ez, amit Selma hetedik érzéknek hívott, és toronymagasan a többi érzékszerve fölé emelkedett. De ma a szemére kellett hagyatkoznia, mert a szíve gyászolt.

A piros valami közelebb jött. Egy egyszintes, fából készült parasztház volt, amely faluni vörösben pompázott, mint szinte mindegyik svéd parasztház. A festék a Falun városa melletti rézbányászat mellékterméke volt, és egész Svédországot vörösre festette. A gyors elterjedését annak is köszönhette, hogy a faházak azt a látszatot akarták kelteni, hogy vörös téglából épültek, és a lakók jó módúak. Azonban az őszi viharok Värmlandban nem törődtek a színekkel, és minden évben megszorongatták a kis fogadót.

---

* Ejtsd: mórbacka

Selma kisgyerekként gyakran csak feküdt ébren, és hallgatta a szél énekét. Néha nagyon félt, hogy egy különösen erős széllökés egyszerűen elsodorja a házat, máskor meg örült, amikor a hangok kicsi, finom koncertet alkottak, amely egyenesen neki íródott. Akkoriban úgy tűnt, hogy az egész világ ebből a kis darab földből áll, és számára nemcsak vörösben tündökölt, hanem a szivárvány minden színében. Csodálatos királyság volt földi és láthatatlan lényekkel, akiket szinte bálványozott.

Fiatal korában hasadékok keletkeztek ebben a világban. Néhány közülük csúnya volt, mások különösen mélyek, és Selma alig várta, hogy kiszabaduljon apja hatósugarából, és kalandokat kereshessen, most pedig, felnőttként, egyszerűen csak fel akart ébredni ebből a rémálomból.

A könnyek elhomályosították a látását. Pislogott, és mélyen beszívta a levegőt. Hangtalanul háromig számolt, és kihúzta magát. Lenyelte az érzéseit, ugyanúgy, ahogyan már gyerekként megtanulta. Nem szabad gyengeséget mutatnia. Selma kisimította hosszú, sötét szoknyáját, amelyet a szél szemtelenül megtépázott. Ez a kedves szél, amely olyan szabad és vad volt, mint kevés más dolog. Vágyakozva nézett a szél után, ahogyan learatta az orgonabokrokról az édes, telt illatot, ahogy felkapott néhány óvatlan méhet, majd eltűnt az erdőben. Később majd elmegy megkeresni. Később. Most meg kell tennie az utolsó métereket, amelyek még elválasztják Mårbackától. A fehér veranda előtt öt lovas kocsi és több kézikocsi állt. Az anyja mindig büszke volt, nemcsak azért, mert a nagyapja, a lelkes magá építette a parasztházat a tizenhetedik században, hanem mert az ötlépcsős veranda egyfajta úri külsőt kölcsönzött az otthonuknak. Az egyetlen ház a környéken,

amely ilyesmivel dicsekedhetett. Sőt egész Fryksdalenban az egyetlen! Valami nagyobbra volt hivatott, és erre az egész családnak büszkének kellett lennie. Hogy tévedhetett ekkorát a nagyapja?

Ma eltört valami a bensőjében, ami szörnyen diszharmonikusan kongott. Mintha Bellman egyik versében széttöredeztek volna a rímek. Bellman művei! Legalább egy könyvet meg kellett mentenie a pusztulástól. Suttogva szavalta:

„Lépj elő, Éjszaka Istene, törd meg
a Nap sugarát,
Hadd gyengítse a csillagok serege
az est alkonypírját;
Hűsítsd a langyos tengerárt.
Küldj álmot az embereknek, enyhítsd
gondjuk-bajuk,
Segítsen varázspálcád.”*

Milyen gyakran olvasta Selma ezeket a sorokat! Édesanyjának, aki kézimunkázott, apjának, aki mélységesen tisztelte Bellmant, és végül saját magának is, mert a szavak melódiája közvetlenül a lelkébe hatoltak. Nemcsak olvasta, a gyermek apjával együtt hangosan énekelte a verseket, míg a madarak a kertben abbahagyták a trillázást, a rózsák pedig csodálkozva fordították fejüket a ház felé, és némán hallgattak.

---

* Carl Michael Bellman: *Fredmans epistlar No. 32. Esti dal*

Idegen emberek másztak fel a veranda lépcsőin, szegénytelenül bepiszkolták, és még többen jöttek kifelé. Selma összeszorította a száját, míg végül már csak két keskeny vonal látszott belőle. Csakis az apja volt a hibás! Selma maga is megijedt a gondolattól, és gyűlöletét az idegenekre irányította, akik bútorokat hurcoltak el az otthonából. A végrehajtás ingyen lakomát jelent a sírrablóknak, a váltófelvásárlóknak és az olyan rossz alakoknak, mint... Selma pillantása a bejáratra tévedt, ahol édesanyja a nagynénje és a testvére között állt. A gyász szentháromsága.

A kocsi megállt. Selma köszönetet mondott a hosszú utazásért a szomszédnak – aki üdvözlésképp a sapkájához érintette a kezét –, és emelt fővel lépett oda a családjához. A bal lábát kicsit húzta. Néhányan azt mondanák, sántított, de Selma tudta, hogy egyszerűen csak két különböző vérmérséklet rejtőzik benne. Egy gondolat suhant át a fején: ez a ritmus igazából egy szinkópa, amilyen tulajdonképpen az egész élete volt. Lehet így mondani, vagy nem? Nem, igazából nem lehet, válaszolt egy másik hang. Egy finomkodó elbeszélés kicsit elhajlíthatja és kiegészítheti a valóságot, de egy verébből sosem lesz páva. Selma hosszan kifújta a levegőt. Hangtalanul, fegyelmezetten. A fegyelem élete jelszava volt az erős akarat és a szorgalom mellett. A gondolataira is jobban kell ügyelnie. Ezek már is eltűntek az erdőben a széllel együtt, hogy üdvözöljék régi barátaikat.

Két férfi, akik még mindig a földeken viselt agyagos nadrágjukban voltak, két gyerekszékkel hozott kifelé, és rápakolták az egyik kocsira. Selma már csak pár lépésre volt az anyjától, és éles hangon felkiáltott. Ezek az ő gyerekkorából való székek voltak. Az öreg ácsmester, Askersby ajándékai, amelyek asztalnak, szánkónak, és a szobá-

ban való lovaglásra is alkalmasak voltak. Semmi sem volt, amit az ember ne játszhatott vagy építhetett volna velük. Ez igazából nem történhetett meg...

A székek aljára mindegyik gyereket felfestették; Selma úgy nézett ki, mint egy kék ruhás, csíkos kötényes kis kópé, kopasz fejjel, üres kézzel.

Mikor lesz vége ennek a rémálomnak? Selmának el kellett nyomnia a késztetést, hogy odarohanjon a parasztokhoz, és kitépje a kezükből a székeket.

Az az átkozott pénz. Ezek a haszontalan, nyomtatott, ostoba papírfecnik, amelyek olyan döntően formálják az életünket. Meghatározzák a boldogságunkat és a szenvedésünket. A fennmaradásunkat és a lesüllyedésünket. Ha tehetné, a világ összes pénzét elégetné, és a hamut a földek trágyázására használná fel. Ez a legjobb, amit az ember tehetne. Rátaposna, majd ugrálna rajta, a maradékot szétszórná a levegőben, és odadobná a trolloknak vacsora gyanánt. A mozdulat közben akadt el. Előtte a földön a helyi újságnak, a *Nya Wermlands-Tidningen*nek egy kitépelt lapja feküdt, amelyen megakadt a pillantása.

1888. június 4. – Louise Lagerlöf asszony elköltözése miatt értéktárgyainak nagy részét árverésre bocsátja, azaz aranyat [...], ezüst asztali neműket [...], minden nagyobb háztartásban előforduló háztartási eszközöket [...], a szalon berendezését [...], gyertyatartókat, pehelyből és lószórból készült ágyneműjét, egy nagyobb, meglehetősen drága vászonneműt, közöttük huszonöt asztalterítőt szalvétákkal és egy kocsit edényekkel [...] stb.

Selma egy energikus lépéssel rátaposott a cipősarkával a gonosz hirdetésre, és odament a családjához. Szótlánul megölelte az anyját, és könnyektől nedves arcát beletemette az illatába, amely már gyerekkora óta körbevette őt. Valami mégis megmarad neki az otthonából.

– Selma! – Négy évvel fiatalabb húga, Gerda, a kezébe nyomott valamit. Selma érezte a puha anyagot, lenézett, és egy baba arcába bámult. A babát ő maga készítette. A ritka alkalmak egyike, amikor önként vett varrótűt a kezébe. A baba a bábok népes, de átlátható társaságához tartozott, amelyekkel előadásokat tartott, és a testvéreit szórakoztatta. Amikor Selma ötéves volt, meghalt a nagymamája, és a ház egy csapásra elnémult. Úgy tűnt, minden történetet összecsomagoltak, hogy az idős hölgynek kísérről szolgáljanak. És nem akartak visszajönni. A csend elviselhetetlen volt. A meleg és a biztonság, amelybe a nagymamájuk közvetlenül az ébredés után beburkolta őket, mint egy tarka pokrócba, sírba szállt vele együtt. A számtalan mese, amely a nagyanyjuknak eszébe jutott minden egérlyukról, minden hegycsúcsról, és amellyel az otthont kalandos és kedves helyé varázsolta, eltűntek az aggodalom fekete gödrében. Selma később ez ellen az üresség ellen használta a bábokat. A szellemek ellen, amelyek ott laktak a padláson, és amelyeket már senki sem tudott elkergetni a varázsszóval, valamint a gyász ellen, amely úgy nyomta le Selmát a kiságyára, mint a fonnyadt avar a fűvet.

– Gondoltam, szeretnéd megtartani – Gerda ferde mosollyal nézett rá. – És ez is a tiéd.

Mögötte egy könyvekkel teli kosár állt. Legfelül Hans Christian Andersen mesegyűjteménye feküdt. Igazi kis

kincsek; a családok nagy részének alig voltak könyvei, a legtöbb házban csak a Bibliát tartották.

Selma a nyelvébe harapott. A testi fájdalom mindig jól el tudta vonni a figyelmét a belső fájdalomtól.

– Be akarsz menni még egyszer? – kérdezte Gerda.

Selma bólintott.

A testvére kézen fogta, lassan felmentek a veranda lépcsőin, és megálltak a folyosón. Jobbra fordultak a konyhába, majd egyenesen az ebédlőbe, előttük lépcső vezetett a padlásra, balra a szülők szobája volt, amely immár kifosztva állt. Széttépve. Ellopták a lelkét.

– Mindent megpróbáltunk, ugye, tudod? – szólalt meg Gerda.

Selma szeretettel simogatta meg az arcát.

– Bess,* kedvesem, persze hogy tudom. Sem a bátyánk, Johan nem volt képes megtartani a birtokot, sem a férjed nem tudta megakadályozni az eladást. Mindenesetre nehezményezem, hogy Johan felvette azt a kölcsönt a házra. Azután meg emigrált. Nem is mehetett volna messzebb, mint Amerikába. De Bess, te és a férjed, nem akartok tényleg ebben a gazdátlan, üres kunyhóban lakni, ugye? A keselyűk már köröznak a kémény felett.

Gerda bólintott, a szeme gyanakvón csillogott. Halkan mondta:

– De néhány démont megfosztottak a hatalmától.

– A varróasztal? – kérdezte Selma mély hangján, amely ma még sötétebben csengett, és az ablakra mutatott, ahol az asztal állt, de Gerda a fejét csóválta. A varróasztal is hozott pár koronát, nem tarthatták meg. Csak a szülők

---

* Selma húga, Gerda Julia Elisabeth Lagerlöf – a „Bess” az Elisabeth becézése (*A szerk.*)

dupla ágya, és a legszükségesebbek, azaz egy asztal székekkel, és két személyre elegendő edény maradhatott a házban. Minden mást el kellett adniuk, hogy kifizethessék az adósságot. Már az apjuk egyenruhái is eltűntek a helyükről. Selma ismeretlen emberek mellett haladt el a szalonban, amely a hálószoba mögött állt. Gyerekként szigorúan tilos volt itt játszaniuk, mert vigyázni kellett az anyjuk értékes fésülködőasztalkájára, és a zongorának sem volt szüksége több hamis hangra. Most mindkettő helyén sötét foltok éktelenkedtek, amelyek szemrehányónak tűntek sötétségükkel. Még Bellman képe is odalett, amely korábban játszi könnyedséggel trónolt a zongora tetején. Apjuk mindig felhívta az új látogatók figyelmét a képre, hogy meséljen az őseiről, akik személyes barátai voltak Bellmannak, és támogatták is őt. Néhány verset és dalt generációkon át továbbadtak a családban, amelyek a nagy dalszerző ajándékai voltak. Selma belépett az ebédlőbe: eltűntek a hintaszékek, a játék asztalka és a másik zongora. Selma rámutatott egy másik foltra a falon.

– Eddig ez az egyetlen derűs folt, mert eltűnt az az ősi, sivár kép a halászokkal és a fáklyákkal. Svédországban nincs olyan ház, ahol nem rontanák a levegőt ezek a vízszataszító nyomatok.

Gerda hangosan felnevetett, de elnémult, amikor nyílt a konyhaajtó, és két, durva munkaruhába öltözött férfi egy öreg, fa állóórát cipelt ki rajta. A nővérük a finom orrát dörzsölgette, és egy állig begombolt, sötét kabátos férfi után sietett, aki számokat mormolt maga elé.

– Várjon egy kicsit! – szitkozódott a törékeny Gerda.
– Az ördögbe is, vigyázzanak már arra az órára! Még a dédnagymamámé volt!

Nincs idő. Selmának nem volt ideje, ki kellett jutnia a szobán át a konyhába, a ház jó érzésekkel teli részébe. De itt is csak az üresség tátogott rá, mint egy nyílt seb. Hirtelen megállt, és egy horpadt vödörre nézett, amely régebben a pad mellett állt, arra az esetre, ha kigyulladna a tűzhely. Felkapta a vödröt, a melléhez szorította, és felrohant a lépcsőn. A fából készült lépcsőfokok nyikorogtak a léptei alatt. Amikor felért, lelassított. A gyerekszobába menet át kellett haladni egy sötét, ablaktalan kisszobán. Gyerekként Selma meg volt győződve róla, hogy itt kísértetek járnak. Ez a sötét helyiség csak rövid ideig volt elviselhető, és Selma súlyos betegséggel fizetett érte.

Selma kinyitotta az ajtót a kamra másik oldalán, és fénysugarak lopódtak a feketeségbe. Világos ösvényeket vágtak a sötétségbe, felkavarták a porszemeket, mintha kis koboldok bokszolnának a levegőben. Selmának hunyorognia kellett az oromfalas szobában. Nem volt semmi, amire leülhetett volna. Valamennyi ágy eltűnt, amelyen a testvéreivel osztozott. Nagy csörömpöléssel földre ejtette a vödröt, és melléje roskadt. Kezével a szívéhez kapott, és megpróbálta ismét lecsillapítani a légzését. Egy-kettő, egy-kettő. *Szép lassan* – parancsolt magára. Pillantása egy csomóra esett a fában, amely kis ajtóhoz hasonlított. Úgy illett ehhez a szobához, mint tinta a tintatartóhoz. Itt lakott a ház jó szelleme, és karácsonykor mindig kapott egy tálka kását.

– Tomte – suttopta Selma. – Kedves, jó Tomte. Megígérem neked, hogy mindent megteszek azért, hogy az otthonunk visszakapja régi fényét. Mindent!... És nemcsak megígérem, hanem megesküszöm Mårbacka földjére. Visszajövök, és befejezem azt, amit a nagyapám elkezdett. Mårbacka virágozni fog. – Selmából rövid nevetés szakadt

ki, amely megnyitotta a szívét. – Már gyerekként is más voltam, legalábbis Mama ezt mesélte. És habár apám családjában jobb külsejű emberek vannak, ebből az ágból korábban is halnak. Tudod, kedves Tomte, hogy mi anyánk révén kerültünk Mårbackába? A Wallrothok vére folyik az ereinkben. És ez a szó gyökereket jelent.* Egy öreg lelkész mondta egyszer, hogy a világ összes többi gyökere sem olyan szívós, mint a Wallrötterek gyökerei. Az apám kudarcot vallott, az ő halála után a bátyám is, és most a sógorom. De várj csak, mit fogunk majd mi, mårbackai nők véghez vinni.

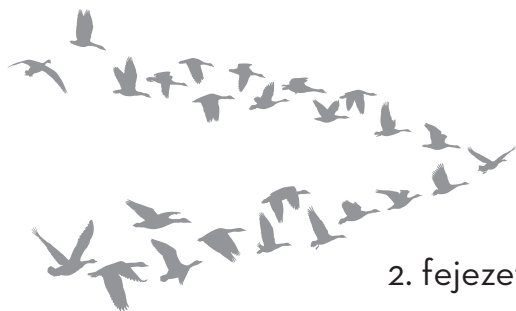
Selma határozottan felállt, és az ajtóhoz ment. Már a kilincsen volt a keze, amikor még valami eszébe jutott, és visszament. Az ablak alatt addig rángatta az egyik deszkát, amíg egy rejtekhely vált láthatóvá alatta. Éppen elég nagy egy könyv számára, és volt is ott egy. Selma kivette, ujja hegyével végigsimított a betűkön, amelyek az „Oceola” szavakat formázták, és leporolta a ruhájával. Ez volt az első kő, amelyre később sok további rakódott, melyekből kastélyok és paloták lettek. Ez volt az *ok*, ami miatt be kell tartania az esküjét.

---

* Rötter = gyökerek (*svéd*)

Azt szeretem a legjobban, amikor magadról mesélsz. Ilyenkor az az érzésem, hogy térdre kell borulnom, és hálat rebegnem neked, mert ki tesz ilyet manapság, hogy ilyen nyíltan beszél a legbensőbb énjéről. Akkor is, ha azt mondod, én hipnotizálalak. Ez nem igaz. Nagyon nagy igényem van rá, hogy mások életéről halljak, hogy elmerüljek benne, mivel én soha nem éltem igazán.

– Selma levele, 1894

2. fejezet

VILLAMOSÍTVÁ

Landskrona, 1893 karácsonya

Selma félretolt egy halom papírt, és sóhajtván nézett ki az ablakon. Már megint besötétedett. Az utcai lámpák sárgára festették a közvetlen környezetüket, és megvilágították a Landskrona utcáin sorakozó hársfák szélfúttá, hó borította ágait. A fény teremtményei megkezdték jól megérdemelt pihenésüket, és Selmának az volt az érzése, hogy számára még csak most kezdődik a nap. Mostanra van ideje arra, aminek már ébredése óta előre örült. Szabályosan erre a pillanatra vágyott, és elátkozta a fáradtságot, amely elnehezítette a szempilláit, és halk hangon az ágyba csalogatta.

Selma öklével az asztalra csapott, és kinyitotta a szemét. A lányiskolában betöltött tanítói állása örömet szerzett neki, de majdnem minden energiáját felemésztette. De valamiből meg kellett élnie, főleg, mivel öt évvel korábban anyja, Louise és nagynénje, Lovisa eltartása is rámaradt, miután először a márbackai ház berendezését, majd magát a házat is el kellett adniuk. Voltaképpen szerencsésnek mondhatta magát, amiért már korábban megtette az önállóságához vezető első lépéseket. Múlt évben még azt is megengedhették maguknak, hogy kiköltözze-

nek a régi iskolaépületből. Olyan szűkösen voltak ott, hogy anyja, nagynénje, és a tizenhárom éves cseléd lány, Augusta elesni sem tudott volna a két padlásszobában, ha egymás mellett álltak. Most a Storgatanon nemcsak nagyobb lakásuk van, hanem szép kilátás is a parkra és a Sofia Albertina-templomra, ráadásul nem kell egy folyóban belélegezniük az iskola dohos szagát.

Selma hideg keze a nyakára tévedt, lehajtotta a fejét, becsukta a szemét, és megmasszírozta fájó izmait.

– Ha a férfi szereplőkkel kezdeném, jobban a közép-pontba állíthatnám a tulajdonképpeni dilemmát, de akkor a női alakok háttérbe szorulnak – mormolta halkán maga elé. – Talán a tájképpel kellene kezdenem? Pontosan, hagyom, hogy a helyszín inspiráljon, így a melankolikus hangulatot átvihetem a szereplőkre. De melyik hely legyen az? Maradjak Värmlandban, mint *Göstánál*, vagy menjek tovább? Amióta eladtuk Mårbackát, valami távolabbra húz.

Valami csikorgott, hangosan, szabályosan, és a hang elkeveredett a kandalló tüzének pattogásával. *Anyának megint zsibbad a lába, és a szokásos körútjára indul* – gondolta Selma, és örült, hogy egy ajtó van köztük.

Pillantása megint az ablakon túlra vándorolt. Ma nem igazán tudott lendületet venni. Már egy halom novellája volt, melyeket Stockholmban akart megjelentetni Albert Bonnier kiadójánál, de ez nem volt elég. És Bonniernek még fogalma sem volt erről a megtiszteltetésről. Az írásbeli megkeresésére, hogy találkozna-e vele, a szokásos udvarias szóvirágokkal válaszolt. Ha az embereknek nem állnának rendelkezésükre a begyakorolt szófordulatok, nem is tudnák, mit mondjanak. Na, igen, fegyelmezte meg magát Selma, Bonnierre ez nem érvényes, mivel

Svédország legrangosabb könyvkiadójának számított, ennek megfelelő hírnévvel és könyvmennyiséggel, így aztán meg kellett válogatnia a szavait.

Selma első műve, a *Gösta Berling*, amelyet két évvel korábban egy kisebb kiadó jelentetett meg, megnyitott előtte néhány ajtót, de az anyagi siker messze elmaradt a várakozásoktól. Ha ez így folytatódik, élete végéig tanítónő marad. És az új elbeszélésűjteménye még messze nem volt teljes. Hiányzott egy kiemelkedő darab, a hab a tortán. Valami nagyszerűt kell kitalálnia.

A polcra nézett, ahol a *Gösta Berling* két példánya állt. Dióbarna könyvgerinc, amelyen csillogó, aranyozott betűkkel díszelgett a cím és a neve. Némi helyi hírnéven és egy jelentéktelen újsághirdetésen kívül számos levelezőpartnert nyert vele. Hogy ez tényleg nyereség volt-e, az még kérdéses. Jobban örült volna az anyagi függetlenségnek, hogy egész nap csak írhasson, de az írásához vezető út számos buktatóval volt kikövezve. És levelekkel!

Az asztal alatt úgy nézett ki a padló, mint egy életre kelt csendélet. A könyvek között egy morzsákkal teli tányér széle kandikált elő, amelyet egy halom felbontatlan levél koronázott meg. Mindenhol telefirkált cédulák heverték, amelyek úgy összesimultak, mint ahogy a selyem simul rá a testre. Selma egy alvajáró céltudatosságával húzta elő a leveleket. Átlapozta őket, és megakadt egy borítéknál, amely halványan a mezei virágok illatát árasztotta, és bézs színű volt. Egy papírkéssel óvatosan kinyitotta, és két, apró betűkkel teleírt papírlapot vett elő. Átfutotta az oldalakat, amelyek a stockholmi időjárásról és egy megerősítő utazásról tudósítottak. Majd következtek a panaszok, milyen nehéz dán fordítót találni, aztán hétköznapi dolgok jöttek, míg Selma egy helyen megállt:

Élvezem a szakzszerű eszmecsserénket, és nagyon örülnék, ha személyesen is megismerhetném. Talán hamarosan eljön Stockholmba, és akkor megbeszélhetnénk a novelláskötetem fordítását is.

*Tisztelettel:
Sophie Elkan*

Miért is ne? – gondolta Selma, elővett egy üres levélpapírt, és bemártotta a tolla hegyét a tintába. Röviden elgondolkodott, és elégedetten szemlélte a fehér, ártatlan papírt, amelyre hamarosan finom, tiszta kézírásával betűt betű után fog felvinni.

A lakást már régen elkezdték karácsonyra díszíteni, a Luca-nap fényt hozott a házba, és már küszöbön állt az újév. Újévkor úgyis meg akarta látogatni Bonniert, miért ne rögtön szilveszter után? *Miért is ne!*

Stockholm, újév, 1894

Egy héttel később Selma barátnőjének, Hildur Djurbergnek a stockholmi szalonjában ült. Még a tanítóképzőből ismerték egymást, amelyet mindketten itt, Stockholmban végeztek. Selma egy csésze forró teát kortyolgatott, és a gőzt tanulmányozta, ahogyan a faasztal felett lebegett, majd egyszerűen eltűnt a semmiben. Kamilla és borsmenta finom illata terjengett, és elűzte a megfázás szellemeit, amelyek át akartak kelni az újévbe. *Már ha nem ker-*

gettük el őket ma a nevetésünkkel – gondolta Selma. Úgy tűnt, mintha egy hordó jókedv halmozódott volna fel bennük, amely most elárasztotta őket.

Hildur felemelte a hangját:

– Képzeld, minden jegy elkelt az előadásra, amire el akartunk menni. Mindenki Ellen Key-ről beszél, bár már a címére is összeakad a nyelvem: „Svéd irodalom a nemzeti népi felvilágosodás szolgálatában.” De a hihetetlen előadói stílusa egyszerűen felülmúlhatatlan, minden alkalommal kedvet kapok rá, hogy csak úgy felugorjak, és tapsoljak, miközben...

A bejárati ajtó csengője szakította félbe a beszélgetést, pár pillanattal később a cselédlány jött be a szobába, és bocsánatkérően pukedlizett.

– Egy bizonyos Elkan asszony szeretne bejelentkezni.

Selma egy pillantást váltott Hildurral, és mindketten mosolyogva bólintottak. Egy hármásban folytatott illedelmes, intelligens beszélgetésre mindig nyitottak voltak. Vékony, magas nő lépett be a helyiségbe. Teljesen feketebe öltözött, és modern, szintén fekete, lefátyolozott kalap volt a fején, amely eltakarta az arcát. Selma egy finom, hosszúkás arcot sejtett alatta. *De miért hord feketét?* Ha röviddel ezelőtt veszített el valakit, akkor nem jönne ide, nem igaz? Sophie Elkan novelláiban nem érzett egy kis melankóliát?

A hölgy levette a kesztyűjét, és odanyújtotta a cselédlánynak, körülnézett a szalonban, és a háziasszony intésére helyet foglalt a vörös kárpittal bevont karosszékben. Minden mozdulata tele volt eleganciával és óvatossággal, mintha az összes pillanatot intenzíven kellene megélnie, és az élet egy üvegbúra alatt zajlana. Ő pedig szemlélő lenne benne.

– Köszönöm, hogy meglátogatott, Elkan asszony, örülünk, hogy megismerhetjük – üdvözölte Hildur, és teát töltött egy csészébe, amelyet a karosszék előtti asztalra tett. Aztán egy rózsaszín virágokkal díszített porcelántálkára mutatott, amely illatos teasüteménnyel volt tele.

Sophie Elkan oldalra billentette a fejét, és telt, dallamos hangon felelte:

– Köszönöm. Megtiszteltetés számomra, hogy időt szakítottak rám. Tudom, hogy Önnek és Lagerlöf kisaszszonynak sok találkozója van.

Szünetet tartott, és úgy tűnt, vár valamire, de a másik két nő nem tette meg neki azt a szívességet, hogy magukhoz ragadják a szót, csak jóindulatúan mosolyogtak. Ülve maradtak, még a kisujjukat sem mozdították, és érdeklődve figyelték az újonnan érkezettet. Selma Hildurral együtt már a tanítóképzőben is dühös, vörös foltokat varázsolt némelyik tanárnő arcára ezzel a szótlan mosollyal. Az ilyesféle hallgatást sokan alábecsülik. Nemcsak udvariasnak tűntek, amíg megvárják, hogy a másik megfogalmazza a gondolatait – nem, úgy tűnt, mintha maguk is elgondolkodnának, okos önállóságot sugározva. Selma nem hiába töltött annyi időt az apai nagyszüleivel, és így megfelelő lelkészi lelkületet és ékesszólást szívott magába. A retorika mintegy iskola-előkészítő tantárgynak számított neki, amelyet a házon kívül a szabad levegőn tanult, a retorikai szüneteket pedig szinte az anyatejjel szívta magába. A tanítóképzőben ez a magatartás azt eredményezte, hogy egyszerű kérdésekkel sem őt, sem Hildurt nem terheltek, és a túl bonyolultakkal sem akarták őket fárasztani. Igazából egész könnyedén átvészelték a tanulmányaikat.

Sophie Elkan köhintett, közben a fátyla le-fel libegett, mint egy közepes földrengésnél, azután egész felsőtestével Selmához fordult.

– Milyen volt az útja Stockholmba? Remélem, kényelmesen utazott.

– Igen, köszönöm, hogy megkérdezte, kedvesem – válaszolta Selma, és az ajkához emelte a teáscsészéjét.

Sophie Elkan ide-oda forgatta a fejét Selma és Hildur között. Kissé idegesnek tűnt, a helyében mindenki az lett volna. Hildur felkuncogott, és hogy elrejtse, valóságos szóáradatban tört ki:

– Maga is író, mint Selma, ugye? Ha jól tudom, nem az igazi nevén ír, hanem álnéven. Mi is volt az? Ó, bocsásson meg, kérem, teljesen fel vagyok lelkesülve tőle, hogy a kedves barátnőm, Selma látogatóban van nálam, nem is tudom a gondolataimat rendbe szedni. Kérem, nézze el nekem. Elnézést kérek, egy percre muszáj... Tudja, a megbeszélések.

Hildur úgy sietett kifelé, mintha kergetnék.

– Rust Roest a neve – mondta Selma, és letette a csészéjét. – Szép álnévet választott magának, nem azt jelenti, hogy „a nyugalom ellustít”?

Sophie Elkan ismét oldalra biccentette a fejét, és a fátyla alól szemlélte Selmát.

– Igen, így van. Egy flamand szólásmondás, amelyet akkor ismertem meg, amikor a férjemmel utazgattam. Habár egy kis nyugalom ma már jót tenne.

Magába roskadt, és már nem volt olyan elegáns és szigorú. Inkább olyan, mint egy törekeny, fáradt kislány.

Selma a karosszék támlájára koppintott az ujjával. Feléledt a kíváncsisága, ki ez itt igazából?

– Beszélni akart velem, hogyan lehetne a novelláit dánra fordítani? Csak az elérhetőséget tudom megadni, amit a *Gösta* révén kaptam. Több mint elégedett voltam a fordítóval.

Sophie elvett egy tányért, és megörvendezettette a porcelánt egy cukros süteménnyel.

– A művei fordítását elsősorban az északi félteke legismertebb irodalomkritikusa ajánlotta, és kritikáját az Ön szerencséjére a legfontosabb irodalmi folyóiratokban is közzétette.

– Igaz – mondta Selma, és ő is elvett egy süteményt.

– Az egyik regényét akarja lefordíttatni, vagy a novella-gyűjteményét?

– A múlt évben írt regényemet, kedves. Volt alkalma átolvasni? – kérdezte Sophie.

– Nem, még nem jutottam hozzá. Sajnálom. Tudja, a foglalkozásom és az írói tevékenységem tökéletesen igénybe veszik minden erőmet, és...

Sophie félbeszakította.

– Ne folytassa, az ember sokszor nem szereti hallani az igazságot.

Selma letörölt egy morzsát a szájáról.

– Én igen. Már felnőttem, az igazságot minden hízelgéssel szemben előnyben részesítem.

– Igazán? És ha azt mondanám Önnek, hogy a *Göstát* rémesnek találtam? Maga emberként sokkal jobban tesz nekem.

Selma hátradőlt a székben. A szótlanság nem tartozott éppen az erényei közé. Egy önkéntelen retorikai szünet után – amely tovább tartott, mint ahogy a tea gőze eloszlik a levegőben – hűvösen azt felelte:

– Akkor ezzel együtt kell élnem, és remélem, hogy a legközelebbi művem majd kedvezőbb fogadtatásra talál. Szívesen rendelkezésére bocsátom a fordítóm elérhetőségét, nem probléma. Utolsó levelében egy utazást említett, amely nagyon fárasztó volt?

Selma csodálkozott rajta, hogy habár Sophie teát és süteményt is kért, semmi hajlandóságot nem mutatott rá, hogy fellebbentse a fátylát, hogy el is fogyaszthassa őket. Talán van valamiféle újabb technikája az étkezésnek, amit még nem ismer?

A lefátyolozott nő bólintott.

– Igen, Olaszországban voltam. A hosszú, hideg tél előtt igazi felüdülés volt. Járt már Olaszországban? – Selma a fejét rázta. – Vagy Németországban? – Selma ismét a megrázta a fejét. – De biztosan járt már külföldön?

– Igen, Dániában. Olaszországba eddig csak gondolatban és papíron utaztam. A tanítóképzőben a záróvizsgámon az Olasz Királyság létrejöttéről írtam – válaszolta Selma, aki lassan bosszankodni kezdett, amiért a kedélyes, vidám délután ilyen terméketlen fecsegésbe ment át. *Hol van már Hildur?*

– Biztosan Koppenhágában, ugye? Csak egy ugrásra van Landskronától. – Selma bólintására Sophie folytatta. – Gyerekkoromban gyakran mentünk Dániába, és olyan volt számomra, mint egy elvarázsolt meseország... Szeretem a nyelveket, ezeket az eleinte idegenül hangzó dallamokat, melyek új hazát jelenthetnek, mert a távoli országok megnyílnak általuk, mint egy halkonzerv. – Sophie kacarászott, és alakja megint feszesebbé vált. – *Anche i pesci del re hanno spine*. A király halai is szálkásak. Tudja, ez mit jelent? – Selma megrázta a fejét, és akkora darab süteményt harapott le, hogy csak úgy záporoztak a mor-

zsák a tányérra. – Szabadon úgy fordítanám, hogy semmi sem tökéletes. Más szóval: minden hasonlít egymáshoz abban, hogy nem tökéletes. És ezt érezzük a langyos nyári éjszakákon, amikor az emberek a piactéren táncolnak, gazdag vagy szegény, hallal vagy hal nélkül. – Sophie kinézett az ablakon a szemben lévő havas házra. – Olaszországot különösen a napfényes illata miatt szeretem, amelyet a meleg bőrömon érzek, és a pergő *rrr*, amelyről még éjszakánként is álmodom, és a kicsi, zezugos utcákon kísért.

– Miért van feketében? – bukott ki Selmából, mielőtt féket tehetett volna a nyelvére.

Sophie hangja pár árnyalattal magasabb lett.

– Nem hallott róla?

– Én... Hm, nem.

Sophie félénken felállt, ami magas termetéhez mérten eléggé oda nem illőnek tűnt. Mint egy óriás, aki nincs tudatában a méretének, és megpróbál belebújni egy lyukba.

– Gyászolok. A férjem és a lányom meghaltak. – Selma döbbsent arcát látva gyorsan hozzátette: – Már jó néhány éve történt. Tizenöt, hogy pontos legyek. De... A gyász már hozzám tartozik. Részemmé vált. És mivel a külsőm is hozzám tartozik, mint...

Sophie hangja elhalt a mondat közepén, és a csengőszínórhoz lépett, hogy hívja a szobalányt a kesztyűjével.

Selma gyorsan felállt, és a vendéghez lépett.

– Nagyon sajnálom. Nem is tudom, mit mondjak. De hadd...

Selma keze előrelendült, és gyorsan felrántotta a fátylat. Az agya még el sem fogta, mit tesz a keze, amikor egy ijedt barna szempár nézett rá. Borostyánsárga pontocskák tengere körözött a pupillák körül, minden pislogásra élet-

re keltek, és elégedetten jártak körbe-körbe. Az írisz körül sötét gyűrű látszódott, mintha egy festőművész még külön be akarta volna keretezni.

– Mit csinál?! – Sophie el akarta lökni Selma kezét, de Selma még mindig őt bámulta. – Én... Én nem vagyok méltó rá, hogy lássanak. Az évek óta tartó álmatlanság nyomokat hagyott az arcomon. Olyan... csúnya vagyok.

Selma nyelt egyet. Hogy mondhat ilyet Sophie?

Ebben a pillanatban nyílt az ajtó, és Hildur lépett be mosolyogva. De a következő pillanatban a mosolya hirtelen fagyossá vált. Megköszörülte a torkát, mire Selma észrevette, és nem tudta, mit mondjon.

– Elkan asszony, már menni készül? – mondta a szája, de hallani lehetett, hogy a teste többi része sokkal szívebben maradt volna az ajtóban. Hildur dadogott:

– Én... Én... – Selma a segítségére sietett:

– A megbeszélések, tudom... Nemsokára megbeszélésünk lesz.

Aztán Sophie-hoz fordult:

– Biztos vagyok benne, hogy majd jó barátnök leszünk.
– Leengedte a fátylát, amely tollpiheként lebegett. Majd mélyebb hangon hozzátette: – Egyébként szerintem maga nagyon szép.

– Álmodozó arca van? – ismételte Selma Hildur szavait. – Nem is tudom.

Hildur és Selma egymásba karolva sétált az utcán.

– Mindenesetre csinos. Ki elől akarja ezt elrejteni?

– Néha az ember nem mások elől akar elrejteni valamit, hanem saját maga elől.